

потеряли. Но мы грезим о ней, потому что ее сущность нам неведома, так как наша жизнь стала во многом ирреальной, потому что значительной частью нашего естества мы погружены в мир частью фантастический, частью мистико-иллюзорный. Угасло эстетическое восприятие, формируемое тесной связью с миром природным, а высшей реальностью стала белиберда, мир ирреального.

Литература

1. Хайдеггер М. Отрешенность // Мартин Хайдеггер. Разговор на проселочной дороге. – М.: Высшая школа, 1991. – С. 102-111.

ПИТАННЯ ДИНАСТИЧНОГО ПРИНЦИПУ ТА ПРОФЕСІЯ ВЧИТЕЛЯ. ВІДНОВЛЮЮЧИ ЗАБУТІ ПОСТАТІ: ВЧИТЕЛЬ ВЕРМЕНИЧ ІВАН ГРИГОРОВИЧ

(до сторіччя Кременчуцьких учительського та педагогічного інститутів)

Годзь Н.Б.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

***

Когось іще бентежить ранок
Комусь журба до кави йде
А десь бентега у вікно як дощ
Стучить, стучить та краплі лле
Щось шкода, промайнуло,
Як листячко осіннє угорі,
Але емоції такі,
То ще не сум, повір мені!
Хай буде все в житті до місця:
І сонечко, і вірюган,
І смуток, і цілунок щирий, чистий,
Бо це життя, воно іде
Тримай його,
Бо інший вже віддав...

Наталія Годзь, Харків, Україна 09.10.2021 р.

Так склалося, що у цьому році у Кременчуці святково відзначатимуть сторіччя двох вищих педагогічних закладів, які існували у 20–30 роки минулого сторіччя. Кременчуцький краєзнавчий музей і Кременчуцький національний університет ведуть активний пошук та збір матеріалів з історії вищої школи Кременчука в зв'язку з наближенням 100-річчя з часу заснування в місті першого вищого навчального закладу - Кременчуцьких вищих педагогічних курсів, що відбулося 15 вересня 1921 р. Цим питанням окрім того присвячено дослідження Лушакової А.М. (канд. мистецтвознавства), Шепетовського Б. (краєзнавець м. Рішон-ле-Ціон, Ізраїль) та краєзнавець Пацовський Р.В. Оскільки джерела пишуть про той факт, що структура навчання навіть на початок післяжовтневої революції відрізнялася від російської в Україні, відповідно, то Базовою Школою оголошувалася Трудова Семирічка. Враховуючи великі трансформації в освіті тих років на той час катастрофічно почало не вистачати вчительських кадрів, тому, як пишуть дослідники було запропоновано з 1920 року перетворити педагогічні технікуми та вчительські семінарії у трьох річні педагогічні курси. Вони зіграли значну роль у становленні педагогічного та гуманітарної освіти в Україні. Як пишуть дослідники на їх

базі виникли Сумський державний педагогічний інститут імені А.С.Макаренка, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Хмельницька гуманітарно- педагогічна академія, Кіровоградський державний педагогічний університет імені В. Винниченко та інші. В самому Кременчуці у 1920 році створюється перший світський заклад – Кременчуцькі вищі трьох річні педагогічні курси з українською мовою викладання, які зайняли місце ієшиви «Томхей Тмімім» [1, 2]. Краєзнавець Р.В. Пацовський вносить також інформацію про роботу цих закладів, наводячи ще фото та імена викладачів [3]. Унікальність Кременчука полягає в тому, що він паралельно мав два вищих педагогічних заклади – Учительський інститут та Педагогічний інститут, які проводили навчання та підвищення кваліфікації вчителів. Маючи у родині низку вчителів (династія на цей час складає по одній гілці (Ємець) – 6 поколінь, по іншій лінії (Верменич) – 3 покоління, досить цікаво було виявити у себе фото та справки, які засвідчують, наприклад, що власний дід автора статті підвищував кваліфікацію у Педагогічному інституті, а навчався та отримав Вищу освіту у Учительському інституті [4]. Постійно проходила підвищення кваліфікації і бабуся Ємець Тетяна Захарівна, вчителька початкових класів.

Верменич Іван Григорович
(26.05.1900 р. – 8.06.1945 р.)

Друга дружина (перша померла від сухот, також була вчителькою) – Ємець Тетяна Захарівна
(31 (17 за ст.ст.).01.1907 (4?) – 07.09.1989 р.)

Дід мій, Верменич Іван Григорович народився у 1900 р. в містечку Градіжськ, 26 травня. Його батько – Верменич Григорій Антонович, мати – Верменич Дарія Іванівна (1860 р.н.). У родині було чотири сини (Михайло, мій дід Іван був третьою дитиною, ще були Кирило, Костянтин) та донька Ольга – друга дитина в родині. Прадід Григорій Антонович майстрував взуття, чим й годував усю родину. Всі сини були вивчені, окрім доньки, яку чомусь її мати не віддавала вчитися (тому, коли вона сама виросла тоді вже вивчила абсолютно всіх своїх дітей, оскільки хоч таким чином жагу до знання зуміла задовільнити).

Пригадуючи родинні історії, можемо сказати, що дід Верменич Іван по-перше мав риси лідера з дитинства та мав нахил до споглядання та вивчення природи (на разі й

людської) завдяки таким рисам характеру мав неабияку схильність до створення комічних ситуацій та пригод разом з однолітками, а прадід був дуже терплячим й в міру толерантним, та коли жарти переходили межу, прадід Григорій Антонович як деміург таки вносив рівновагу у бешкети синів. Родина мирно жила серед мешканців Градіжську, який на той час мав великі громади серед яких було багато українців, євреїв, тощо. На фото нижче представлено, як ми розуміємо випуск Градіжської чи то школи, чи то духовного училища – це 1915 рік. Дід стоїть крайній справа. Фото має сумну історію. У Градіжській гімназії у наші роки є ціле фото з обличчями усіх вихованців та викладачів. На нашому фото під час арештів діда, моя бабуся, Ємець Тетяна Захарівна аби врятувати священників вирвала з фото, як могла зображення їх обличчя, аби захистити їх таким чином від арештів.

Вихованці Градіжського навчального закладу – 1915 р.
Дід стоїть у сірій рубашці крайній справа, верхній ряд

Як вдалося відновити інформацію, дід з 1920 по 1927 роки працював полковим вчителем в 5 артилерійському дивізіоні і 21 артилерійському полку. За цей же час від одружився на Ганні Петрівні (у дівоцтві Трет'яковій) та в них народилися доньки Лариса (1924 р.) та Зоя (1927 р.). Коли вже перейшли вони працювати у школу, Ганна Петрівна помирає від сухот у 28 років, залишивши двох сиріт, меншій було трохи більше двох рочків. Через певний час дід одружується на моїй бабусі, Ємець Тетяні Захарівні (також вчительці, як і перша дружина) і в них народжуються ще дві дочки – Леся (1934 р.) та Ольга (1938 р.), разом вони виховують усіх дітей. За цей час за традицією тих років було багато переїздів з школи в школу. Вчителі тоді жили прямо при школах. Дідусь викладав географію, біологію, тощо. Бабуся вчителювала у молодших класах.. Дід єдиним задоволенням та відпочинком від важкої праці мав мисливство. У нього була рушниця і він тримав мисливських собак навіть імена збереглися у родинній пам'яті – Дельта та Демон. Що цікаво, у 1930 роки навіть паспорти були на цих собак і в них марки про сплату податків. За цей час дід вступив у Учительський інститут та закінчив його, був тричі арештований (перший раз за те, що діти обвели газету до 15 річниці Жовтневої

революції жовтим та синім олівцями – забрали як націоналіста і випустили лише через півроку, а донос на нього тоді написали сторож та завгосп школи, які зуміли в свій час поцупити з школи гардини та скло. На чому були й виявлені моїм дідом, який примусив їх все повернути до школи, та жаліючи їх малих дітей ходу справі не дав. Він не дав, а ці два антигероя лише й чекали часу й приводу. У 1936 р. був перший арешт, та його виправдали й випустили. Потім «переплутали» й взяли замість іншої людини – випустили, потім знов поклеп – випустили. Але вже у 1944 р. з арешту він не повернувся додому.

Незважаючи на втрати та ризик, серед документів вдалося окрім фото зберегти свідцтво про смерть, яке буквально вибила з ризиком для життя його дочка Верменич Зоя Іванівна (друга прийомна донька моєї бабусі) де причина смерті вказана як «падение сердечной деятельности» а смерть зазначена у 8.06.1945 р. без місця смерті. Тепер ми вже знаємо, що це був КАРлаг. Справка ця видана у Брянську, Бежицьким районним ЗАГСом Брянської обл. 27.11.1956 р. Старша прийомна донька моєї бабусі Лариса Іванівна яка була червоноармійцем, пішла добровольцем на фронт у 1941 році, підмінивши дату народження – їй насправді було лише 15 років 11 місяців. Вона пройшла пекло, оскільки воювала на передовій телефоністкою, усю Другу Світову як ми зазначили, вона пройшла на передовій, стала орденоносицею (1944 та 1945 рр.) – це орден Червоної Зірки та дві медалі (За бойові заслуги та За відвагу), а після війни намагалася захистити честь батька й вступила до Харківського Юридичного вивчитися на адвоката, та за доносом живих родичів померлої рідної матері вимушена була написати за день до дати поданого доносу заяву про відрахування за «власним бажанням» і зникнути з міста. Так її мрія стати адвокатом та відновити правду про батька і не здійснилася, але вона пізніше стала депутатом м. Бежиці, що враховуючи сімейну трагедію неможливо собі уявити. По собі залишила багато добрих справ. Оскільки фото Верменича Івана Григоровича було поділено у свій час поміж дочками, ми вже багато чого не зможемо ніколи відновити. Нема чудового фото, на якому він біля плуга проводить урок для учнів ... На той час він намагався викласти для учнів і теорію, і практику застосовуючи всі новітні технології, які були доступні для села та учнів шкіл.

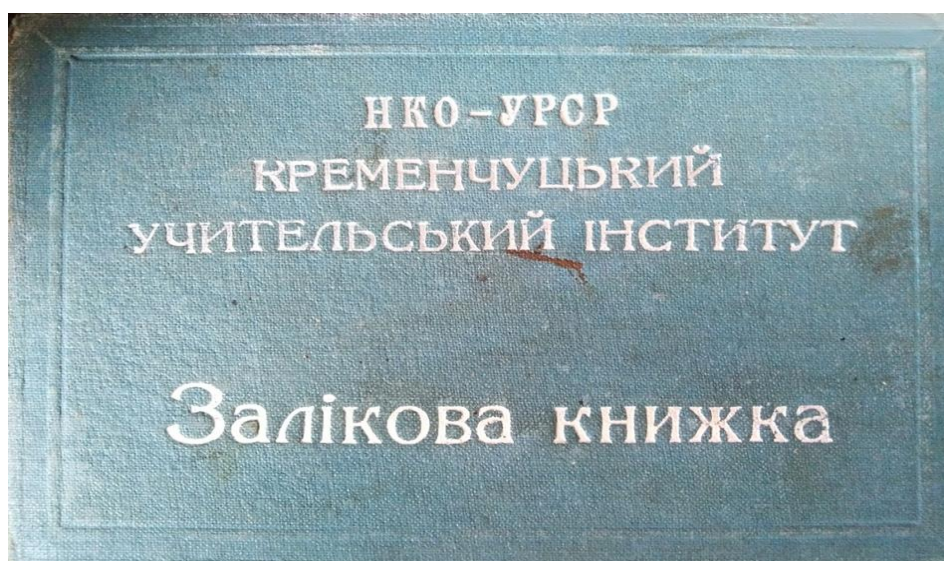

Дід Верменич Іван Григорович – фото приблизно 1927 р. він був з 1920 р. по 1927 полковим вчителем в 5 артилерійському дивізіоні і 21 артилерійському полку

Серед інших документів, які нам повернули з архіву СБУ у Полтавській області на мого рідного діда Верменича Івана Григоровича ми маємо наступне: Довідка видана Недогарською 7-річною школою Колгоспоної молоді (?) 09.1936 р. №1/3 що він у 1927–28, 1928–29, 1929–30 навчальних роках виконував обов'язки завідувача Недогарської школи, а 1932–33 виконував обов'язки директора школи (завірено нотаріатом семенівки 1941 р.18.06). Довідка про те, що він працював завідувачем Максимівської неповної школи Градижського району з 1.09.1930 р. по 1.09 1931р. (1941.07.18 засвідчено вірність копії у Семенівській нотаріальній конторі), Довідка з Шувалівської (Шуталівська?) неповна школа (7-річна на печатці написано) градижського р-ну Харківської області що працював на посаді викладач старших класів з 18 серпня(?) 1932 до 1 січня 1936 року підписана секретарем школи, (також засвідчена семенівським нотаріусом), довідка яка дана була йому як помзаву Недогарської 7-мі річної Школи Колгоспної Молоді Градижського району Харківської області 15 лютого 1933 р., с. Недогарки що дійсно працює на посаді завідувача учбової частини та викладає хімію та біологію (містика, ще не знаючи долю діда я сама вибрала фах вчителя біології та хімії!), Довідка що учитель Верменич Іван Григорович з 01 січня 1937 р. по 1 вересня 1937 року працював викладачем біології й мови в Морозівській НСШ Градижського району Харківа (значить ще було таке поділення на області) за 17.06.37 року видано (завірено також Семенівською нотаріальною конторою у 1941 році 18.06). Довідка з Пронозівської Неповної Середньої школи Градижського району Харківської області за 13.02.39 року № 1/7 яка засвідчує, що він працював на посаді вчителя з 1.10 1936 по 1.09.1938 рр. (також засвідчено в Семенівській нотаріальній конторі 1941 р. 18.06). Довідка з Очереткуватівської неповної середньої школи Семенівського району від 20.06.1941 року яка засвідчувала що він працював на посаді завуча з листопада місяця 1938р. «по цей час», тобто 20.06.1941 р. й видана «для одержання пашпорта». Членський білет «Союза обществ Красного креста и красного полумесяца СССР №26 15 IX 1944 р. Видано Градижським РКК Предрайкомом «Красного Креста (Красного полумесяца)» А. Покунінім (всі чотири квартали 1944 року було сплачено. Посвідчення Н.К.Щ Кременчуцький Педагогічний Інститут від 28.7.1934 р. №2–8 що пред'явник цього посвідчення тов. Верменич Іван Григорович прослухав місячні курси підвищення кваліфікації учителя без закінченої вищої освіти за фахом біолог (але він закінчив інститут, залікова книжка тому є підтвердженням, навіть склав іспити державні, але на мав грошей на костюм й тому не поїхав отримати диплом).

Маємо залікову книжку діда з Кременчуцького учительського інституту (відділ підвищення кваліфікації вчителів) №545 що він вступив восени 1937 року навчатися книжка видана 23 квітня 1938 року.

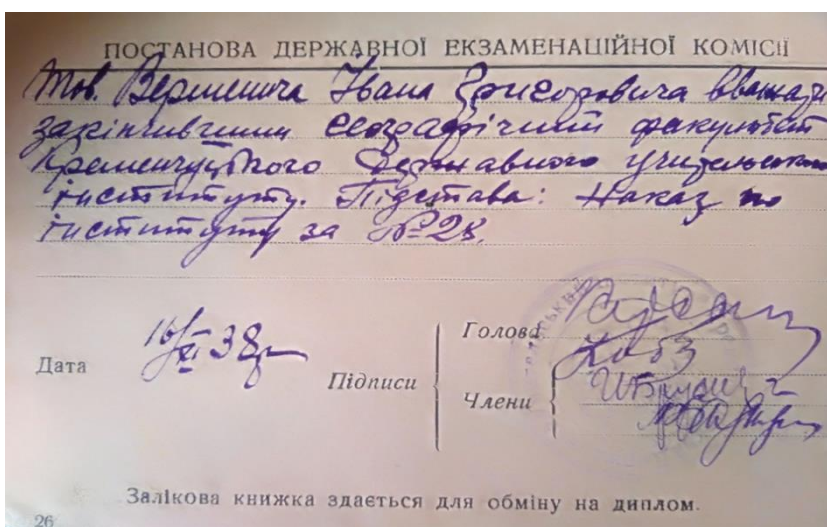
Обкладинка залікової книжки

Зворотній бік обкладинки залікової книжки

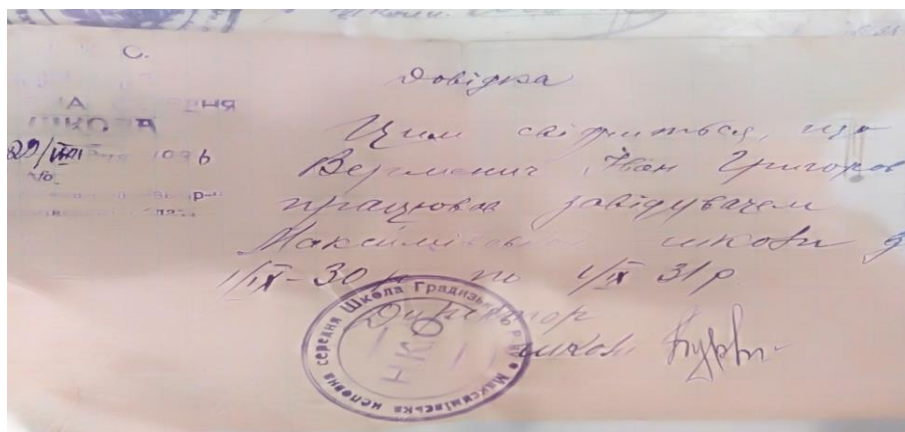

Перша сторінка залікової книжки

Остання сторінка залікової книжки Верменича Івана Григоровича про закінчення інституту, диплом він не встиг отримати ...

Довідки про його вчителювання ...

Маємо ще фото де зліва – направо: Дідусь, Верменич Іван Григорович, бабуся – Смець Тетяна Захарівна та ще двоє невідомих вчителів.

Ще є ряд довідок, які цікаві й як приклад печаток та штампів й діловодства загалом у ті часи. Нижче ми наводимо з залікової книжки інформацію про навчання та прізвища викладачів. Відповідно до інформації, яку ми маємо завдяки Р. Пацовському та А.М. Лушаківій склад викладачів вже у Верменича Івана Григоровича був кардинально інший. Дуже багато було проведено репресій на той час і знищувалися найкращі спеціалісти у педагогіці також. За перший семестр – іспити – Геологія й мінералогія (викладач Чевердинський) – 22.7 – відм., фізгеографія, загальне землезнавство – Шор – 8.7. – відм., заліки – Геологія і мінералогія – 22.7.38 9. Чевердинський), фізгеографія і загальне землезнавство – Шор. 14.7.2 семестр 37–38 навчального року Педагогіка – відм. 19.7.38, викл. – Кобзар, Картознавство з основами топографії – відм. Шор 13.7; залік – Картознавство з основами топографії – Шор 13.7; Другий курс, 3 семестр – фізгеографія СРСР – Москальов – відм. 26.3. 38; фізгеографія кап. світу – Москальов – відм. 26.3. 38 р., Економгеографія кап. світу – задов. 23.2 (?) 38р.; 4 семестр навчального року 38–39: діамат і матмат Попфоусієв(?) – задов. 23.10. 38, Економгеографія СРСР та УСРР Москальов (?) – задов. 14, 8., методика географії Шор (?) – відм. 7.7. 38 р., Державні іспити – Фізгеографія част світу – 28 жовтня 1938 р. добре; Фізгеографія СРСР 4 листопада 1938р. – добре, Педагогіка 15 листопада 1938 р. Відмінно. Постанова державної екзаменаційної комісії «тов. Верменича Івана Григоровича вважати закінчившим географічний факультет Кременчуцького державного учительського інституту. Підстава: Наказ по інституту за № 28». 16.11.1938 р. 4 підписи комісії. Свідоцтво про хворобу за № 940/5043 від 17.08. 1944 р. Комісії гарнізонного госпіталю №3916 Красноармеєць. Срочник–сверхсрочник. Прийнято до армії Градіжським РВК, Рост знаємо що за 180–190, вага написано у документі – 67,7 кг (це надто худа людина була як на нашу думку). Безпартійний, хворів з 1935 р., загострення шлунка та підшлункової були двічі на рік, а болі поновлювалися кожні 2 місяці, лікувався у госпіталі №3916 з 16.6.1944 по 24.8.1944 рр. й на підставі НКО СРСР 1942 р. №336 був визнаним негодним до служби з пересвідченням через шість місяців. Підписано копію у Градіжському райвоенкоматі 4.9.1944 р. Тобто був білобілетчиком. Документи за 5.10.1944 (посвідчення) «Укрпїорзплодоовощь» (нечітко назва написана) та справка за 15.12.1944 рік, що він працює в Градіжській Райзаготконторі Укр що він дійсно являється завідуючим Броварським заготпунктом Градіжської РЗК торчплодоовощь на посаді завідуючого відділом заготовок та переробки плодоовочів по Броварському заготпункту. Арештували діда в ніч на 1.12.1944 року й моя мати, Ольга Іванівна досі пам'ятає голоси тих, хто прийшов арештовувати: «Верменич Іван Григор'євич здесь живе?», а перед цим «забігла» сусідка «позичити солі», й фразу батька до дружини: «Ой, Таню, а це вже погано», й останнє, що сказав, сідаючи на підводу дід родині: «Як буду живий, то повернуся», хоча у справі видно що почали його знищення раніше, бо його справу почали фабрикувати до арешту за декілька місяців, й писали що він «скривається» хоча дід працював у сусідньому селі й тільки повернувся з армії (на відміну від «організаторів» які ніде не служили). Ознайомлення з справою дало зрозуміти весь механізм доносу та її «деміургів», поставило багато запитань, розкривало цинічність усе серце та змусило знов зціпити зуби, піднятися й іти далі тим шляхом, яким вчили завжди іти у родині – правдивим. У матеріалах Особової справи (Полт. СБУ) від 28.2.1945 р. начальнику УННГБ по Полтавській області подполковнику Г/Б тов. Чернецькому (там ще штамп червоний стоїть 312, 5.3.1945 р.) След. «Дело по обвинению» Верменич І.Г. за ст. 54–1 «а» було повернуто на дослідження за наступними пунктами – проведено поверхнево, «нецелеустремленно» (слова –то які). Показання свідків розпливчасті й до кінця не досліджені. Й пропонується декілька пунктів: 1. Додаткові допроси «свідків» та вияснити де був головний організатор справи при німцях який там же залишився, й пропонується нові очні ставки (що так й не було виявлено та наче спеціально оминуте); 2. Виявляється, що основний організатор доносу працював при німцях директором школи – й рекомендується «поточнити дати» праці цієї особи; 3. Пропонувалося вияснити коли та де арештовувався мій дід німецькими каральними органами й чи не через те, дружина

його збирала на захист підписи (дяка органам – бо саме цей пункт у першу чергу захистив родину всю від заслання або розстрілу, бо попервах писалося й на бабусю у доносах «свідків» й молодий мл. лейтенант семенівського відділення НКВД, що відкрив справу писав досить «творчо» у цьому напрямку), 4. Засвідчити підписи на справі доносу (де ж вони той донос німецький знайшли?) але дяка за «необхідність участі Прокурора», от якби діду та іншим звинувачуваним ще й адвоката давали право брати на захист! 5. Дід був взятий 1.12.1944 р., слідство завершили 21.1.1945 р. (просто «ударники» якісь), а у Прокуратуру доставлено «лише» 25.2.1945. Зробити це запропоновано аж за 10 днів. Підписано пом. Военпрокурора ХВС ПО СПЕЦДЕЛАМ Полтавської обл. майор юстиції Бойко. Залишається ще багато запитань, слід провести багато роботи. З анкети у справі діда бачимо ще арешт у 1937 (про нього знали) – за яким «освободжен за прекращением дела» – його учні у школі обвели газету жовтим та синім олівцями до 15 річниці Жовтня (й там фігурували ті ж двоє працівників у доносчиках, одного точно видно потім по справі дід спіймав на грабунку скла та гардин у школі, в якій він працював на той момент). Зникли з архівів як ця попередня справа, так й ще дві, де його також виправдовували. Невідомими у біографії діда є лише роки приблизно з 1917 по 1920. Життя яскравої, сильної та безумовно цікавої і вольової, розумної людини, якого як й багато інших у ті роки знищили підступні «друзі», за якими й ворогів не потрібно мати. На сьогодні маємо Рішення Національної комісії з реабілітації від 1 серпня 2019 р., м. Київ за яким Визнано Верменича Івана Григоровича реабілітованим повністю та висновок Національної комісії з реабілітації про визнання реабілітованою особи, репресованої за рішенням іншого репресивного органу (електронна адреса, режим доступу: <https://uinp.gov.ua/dekomunizaciya-ta-reabilitaciya/reabilitaciya/rishennya-nacionalnoyi-komisiyi-z-reabilitaciyi>). Дивовижно, але силу бабусі та її мужність, кохання я відчула, коли читала справу діда. Не відступилася, не зрадила, не боялася, захищала та шукала справедливості. Не у всіх чоловіків в житті зустрічаються такі дружини! Додамо, що у мережі «Фейсбук» мене знайшов Демченко Петро Дмитрович (який був директором Пронозівської середньої школи з 1987 року по 2000 р.). п. Демченко розповів також, що його сестра Марфа Дмитрівна Пашкова була ученицею мого діда, Верменича Івана Григоровича, й пам'ятала його викладання – для нашої родини це були незабутні враження. Дивовижно, що вчителів пам'ятають з 1930 років! Та лише пам'ятають, боротися та правду шукати доведеться важким шляхом залишившимся у живих родичам. Це велика проблема – в нас немає достатньої кількості фахівців і у багатьох репресованих взагалі нема родичів і хто відновить тепер розгляд їх справ?

Дочки Верменича Івана Григоровича:

Лариса Іванівна: у II Світову з 1941 по 1945 рр. була на передовій, телефоністка, орденоносець, після війни депутат міськради;

Зоя Іванівна: вивчилася й усе життя працювала на Півночі;

Леся Іванівна: інженер, у 1950 рр. приймала участь у піднятті Цілини (і навіть не знала, що поряд десь поховано її батька – яка жорстока доля);

Ольга Іванівна: закінчила V технічне училище, співала у хорі Трудових Резервів (під кер. З.Д. Заграничного) – меццо сопрано (у цьому хорі навчалася всесвітньо відома прима Є. Мірошніченко), потім несла строкову службу у лавах Радянської армії – радист військ ПВО. Закінчила педагогічний інститут імені Г.С. Сковороди у м. Харків, 35 років пропрацювала у школах вчителем початкових класів та трудового навчання і малювання.

Ємець Тетяна Захарівна після війни вже у школах не працювала, кар'єра її була знищена статусом «Дружини Ворога Народу». Але вона вивчила та підняла усіх дітей. До самої смерті всі чотири дочки вже маючи власні сім'ї були поряд з мачухою та матір'ю.

© Фотоматеріали є інтелектуальною власністю докт. філос. наук, проф. каф. філософії НТУ «ХП» Годзь Н.Б. і можуть передруковуватися лише з її згоди

Література

1. Лушакова А.Н. Исчезнувший институт (Штрихи к истории первого высшего учебного заведения Кременчуга // Кременчуцький край у контексті історії України. IV Регіональна науково-практична конференція. 24-25 листопада 2013 р. – Кременчук, 2013 – С. 160-171.
2. Лушакова А.Н., Шепетовський Б.Я. "Многоликие судьбы одного кременчугского здания" // Историчні, культурні та соціально-економічні аспекти регіонального розвитку. I Всеукраїнська науково-практична конференція. 19-20 листопада 2015 року. – Кременчук, 2015. Електронний ресурс, режим доступу: <https://okrain.net.ua/article/read/mnogolikiie-sudby-odnogo-kremenchugskogo-zdaniya.html>.
3. Пацовський Р.В. Електронний ресурс, режим доступу: https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fkremenhhistory.org.ua%2Fvypuskniki-1935-goda-kremenchugskogo-pedinstituta%2F%3Ffbclid%3DIwAR0NiF1ExeHN11KvvJdfTqcmzLTLpNFTYzWBhFAybA5Ueogqo82d2ETLp14&h=AT2VLN2nasgkZITX-plffaod9UTUzkFqy_rMI0FsDXSh_FEHGQHJCwISmE4UNIOSdk05aynAyvBFnc9X-rmqLv22ZdZqlzS3tS-btqK7YkoU3mh6wj9XQA7Z0YCF_eiRIUBNdQ.
4. Матеріали особистого сімейного архіву родини вчителів Ємець-Верменич-Годзь.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО МЛИНАРСТВА В КОЗАЦЬКУ ДОБУ

Євсєєв С.Є., Тодріна І.В.

*Громадська організація «Науково-дослідний інститут українознавства та козацтва»
м. Харків, Україна*

Українське козацтво зробило вагомий внесок не тільки у вітчизняну духовну, а й в матеріальну культуру, культуру організації сільськогосподарського виробництва. Значною мірою це стосується і розвитку млинарства – однієї з провідних галузей переробки сільськогосподарської продукції того часу, яка забезпечувала населення одним з основних продуктів харчування – борошном.

Водяні млини з'явилися на теренах України раніше від вітряків. Відомості про них містяться в історичних джерелах, датованих серединою XIII століття. Починаючи з цього часу вони відіграють важливу роль у системі господарювання, стають стабільним джерелом прибутку для підприємливих мірошників. Найбільш інтенсивний розвиток будівництва водяних млинів припадає на першу половину XIX століття. В той час на українських землях функціонувало щонайменше 10 тисяч таких борошномельнь.

Історія водяного млина надзвичайно давня. Перші водяні колеса, які слугували механізмом для підняття води в зрошувальні канали і являли собою найпростіші гідравлічні двигуни, почали застосовувати ще у III тисячолітті до нашої ери. Ця технологія з'явилася одночасно в Єгипті, Китаї та Індії. І розвивалась як альтернатива використанню тягової сили худоби або людей. Традиційний водяний млин, який використовувався за своїм безпосереднім призначенням – розтирав зерно на борошно, вперше спорудили в стародавньому Римі. Саме звідти й розпочалося його поширення Європою.

В козацьку добу в Україні було два типи водяних млинів – стаціонарні (гребляні) та наплавні. Останні базувалися лише на великих річках, зокрема, Дніпрі, Десні, Дністрі, Сіверському Донці, Сеймі, Ворсклі. Основою, на яку встановлювали саму конструкцію такого млина, були човни (баржі). У разі потреби вони могли переміщуватися річкою. Мандруючи від села до села, «мобільні борошномельні» мали змогу обслуговувати потреби цілого регіону.

Незважаючи на всі переваги наплавних млинів, більшого поширення на українських землях в період козаччини набули млини стаціонарні. Це, в першу чергу,